

CHARAKTERYSTYKA WEWNĘTRZNYCH PROCESÓW MIGRACYJNYCH WOJEWÓDZTW MAZOWIECKIEGO I ŁÓDZKIEGO

Klara BĄCZEK^{1*}, Jakub SZYDŁOWSKI², Jarosław MIKOŁAJEC³

¹ Uniwersytet Gdański, Gdańsk; klara.baczek@phdstud.ug.edu.pl

² Uniwersytet Gdański, Gdańsk; jakub.szydowski92@gmail.com

³ Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Zabrze; zaporoz@o2.pl

* Korespondencja

Streszczenie: Badania przesiedleń ludności zachodzących na poziomie województw, regionów czy kraju pełnią ważną rolę w poznaniu i zrozumieniu różnego rodzaju procesów demograficznych. Opracowanie podejmuje skromną próbę opisu zjawisk migracyjnych, jakie zachodzą w województwach mazowieckim i łódzkim oraz wyjaśnia przyczyny i skutki migracji wewnętrznych. Przy pomocy danych demograficznych porównano dwie jednostki administracyjne oraz określono związek między stolicami tych województw. Dane uzyskane dla każdej jednostki zestawiono z danymi krajowymi.

Słowa kluczowe: migracje, saldo migracji, województwo mazowieckie, województwo łódzkie.

CHARACTERISTIC OF INTERNAL MIGRATIONS OF LODZKIE AND MASOVIA PROVINCES

Abstract: The study of population migration plays an important role in understanding the causes of demographic processes. In this article an attempt was made to describe and explain the migration phenomena that occur in the Mazovia and Lodzkie voivodships. The demographic data of both voivodships was compared and the relationship between them was determined. Significant changes have occurred in the area of migration in the last few decades.

Keywords: migrations, net migration rate, internal migration, provinces, Masovia, Lodzkie.

1. Wprowadzenie

Przemieszczenia z jednego miejsca w inne, w celu poprawy warunków życia, towarzyszyły człowiekowi od najdawniejszych czasów. Ludność najpierw zaczęła poznawać tereny sobie najbliższe, by później przekraczać granice kontynentów i odkrywać nowe lądy. Z kolei w erze industrializacji zaczęto przemieszczać się między miastami oraz wsiami. Dziś przesiedlenia te nazywamy migracjami wewnętrznymi. Polegają one na przemieszczaniu się ludności w obrębie jednego kraju, regionu, województwa, jednak muszą się one pokonywać odległość przynajmniej między dwiema różnymi gminami (Rosner, 2014). Główną i najważniejszą przyczyną tego zjawiska jest ogólna poprawa warunków życia, pod względami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi czy religijnymi.

Ogólna klasyfikacja migracji wewnętrznych jest oparta na kierunku przemieszczania się ludności. Wyróżnić można cztery główne kierunki: z miasta do wsi, ze wsi do miasta, z miasta do miasta oraz ze wsi do wsi.

Do pewnego czasu w Polsce najbardziej zauważalna była migracja ludności ze wsi do miast. Począwszy od średniowiecza zaczęto podróżować do skupisk miejskich w celu znalezienia pracy. Natomiast w XIX wieku, podczas rewolucji przemysłowej i szybkiego postępu technicznego, nastąpił gwałtowny rozwój tego zjawiska. Obecnie trend ten jest najbardziej dostrzegalny wśród młodych ludzi, którzy decydują się na taką zmianę otoczenia w celu zdobycia wykształcenia i doświadczenia w dużych miastach.

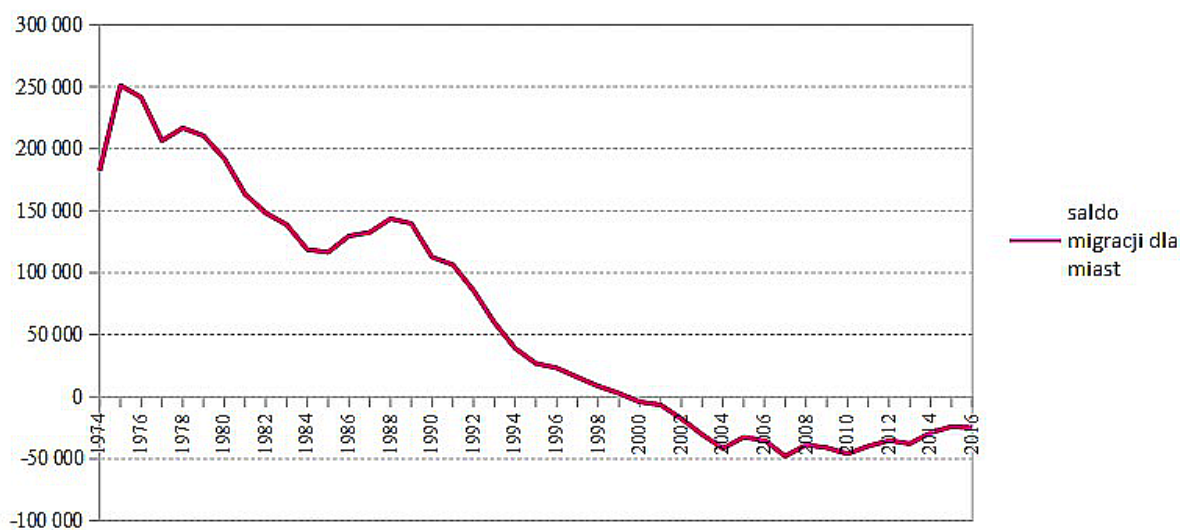
W drugiej połowie XX wieku w Polsce następował ciągły wzrost wskaźnika urbanizacji. Zmiana nastąpiła w latach 90. ubiegłego wieku, kiedy to współczynnik urbanizacji sięgnął wartości 62%, po czym wystąpiło odwrócenie się tendencji. W związku z tym dziś możemy zaobserwować zjawisko zmniejszania się liczby ludności miast (Kajdanek, 2012). W obecnym czasie najbardziej znaczącym kierunkiem migracji okazał się kierunek miasto – wieś. Pojawia się pytanie o przyczyny takiego fenomenu. Oczywiście w pierwszej kolejności nasuwa się ogólny cel przesiedleń, czyli poprawa jakości życia. Ale pod jakim względem? Przecież satysfakcję finansową łatwiej zdobywa się w dużych ośrodkach miejskich, gdzie istnieje większa szansa znalezienia dobrze płatnej pracy. Jednak proces ten dotyczy zazwyczaj ludzi o wysokim i już ustabilizowanym statusie materialnym, których poziom ekonomiczny pozwala na budowę domu i eksploatację samochodu. Należy również zaznaczyć, że w omawianym procesie wieś oznacza zazwyczaj strefy podmiejskie większych miast (Nowotnik, 2012), które administracyjnie są obszarami wiejskimi, jednak pod względem funkcji bardziej przypominają miasta (Antczak, Lewandowska-Gwarda, 2015). Kajdanek (2012) zauważa, że proces suburbanizacji generuje również problemy komunikacyjne, spowodowane zwiększoną liczbą mieszkańców obszarów podmiejskich, widoczne zwłaszcza przy słabo rozwiniętym gminnym transporcie publicznym.

Migracje wewnętrzne odbywające się w kierunku miasto – miasto i wieś – wieś, odgrywają znacznie mniej istotną rolę. Przemieszczenia z miasta do innego miasta odbywają się przede wszystkim w celu rozwoju dalszej kariery zawodowej. Obecny tryb życia młodych, wykształconych ludzi wymaga coraz większej mobilności oraz poszukiwania pracy nie tylko w obrębie jednego miasta, ale również podróży do innych ośrodków miejskich.

2. Migracje w Polsce

2.1. Saldo migracji Polski w ujęciu dynamicznym

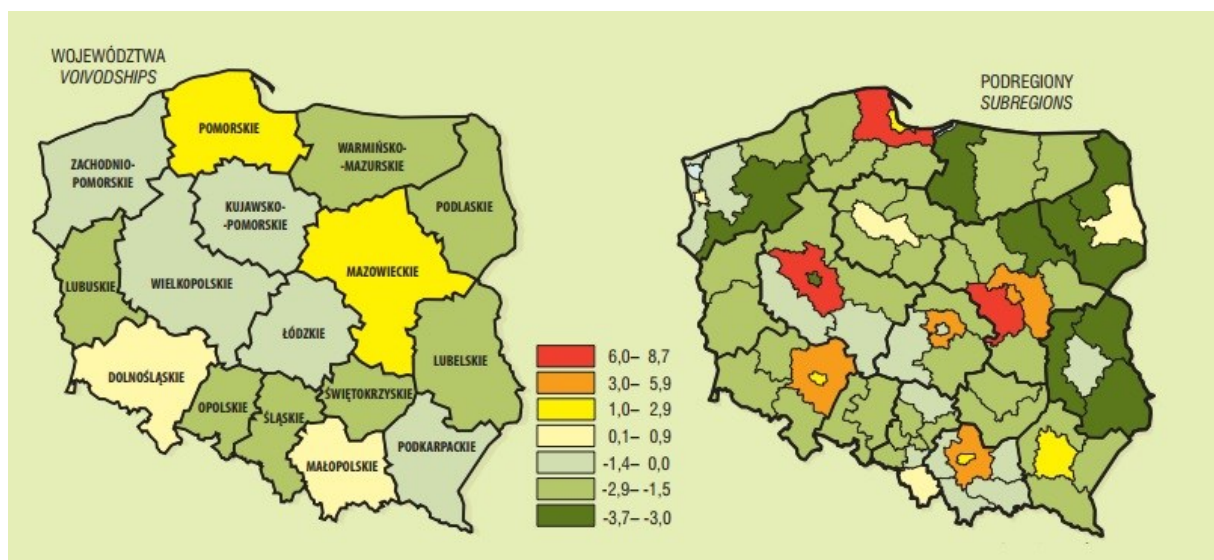
W ciągu ostatnich kilku dekad skala wielkości migracji znacząco uległa zmianie (rys. 1). Przede wszystkim zaznacza się znaczący spadek ogólnej mobilności ludności. Analizując wykres salda migracji dla miast, można zaobserwować przebieg procesów migracyjnych, jakie zaszły w Polsce w ostatnich kilku dekadach. W latach 70. XX wieku saldo migracji dla miast oscyloowało w wartościach 200 000-250 000, by w pierwszych latach XXI wieku spaść do wartości -50 000. Mimo, że przez prawie cały ten okres wartość migracji malała, jej istotnie zahamowania miały miejsce trzykrotnie. Pierwsze zahamowanie wystąpiło pod koniec lat 70., kiedy to nastąpił kryzys gospodarczy i mieszkaniowy. Następne spowolnienia to lata 80. XX wieku oraz przełom XX i XXI wieku. Ostatnie zahamowanie to również czas zmiany kierunku migracji. Rok 2000 zaznaczył się, jako pierwszy z ujemnym saldem migracji dla miast. W tym czasie nastąpiła tendencja migracyjna o kierunku miasto – wieś, która trwa do dnia dzisiejszego (GUS, 2016).

Rysunek 1. Saldo migracji miast w Polsce w latach 1974-2016. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2.2. Zróżnicowanie przestrzenne migracji w Polsce

Pod względem przestrzennym saldo migracji wewnętrznych w Polsce jest bardzo zróżnicowane. W podziale administracyjnym wojewódzkim, wyróżniają się dwie jednostki o najwyższym saldzie migracji, tj. województwa mazowieckie i pomorskie (rys. 2). Wartości dodatnie salda migracji posiadają również województwa: dolnośląskie i małopolskie. Reszta jednostek posiada ujemne wartości danego wskaźnika. Podział statystyczny na podregiony pozwala na dokładniejszą analizę procesów migracyjnych zachodzących w Polsce. Podregiony o najwyższym saldzie migracji, to przede wszystkim te, które graniczą z dużymi miastami, atrakcyjnymi dla przedsiębiorców. Według Rankingu Miast Przyjaznych dla Biznesu, sporządzonego przez Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej w 2017 roku są to: Warszawa (6,97 nowych firm/1000 mieszkańców); Poznań (4,31); Wrocław (3,89); Kraków (3,40); Katowice (3,15); Lublin (2,17); Gdańsk (1,83); Szczecin (1,73); Łódź (1,33) oraz Bydgoszcz (0,96). Powyższe dane świadczą o obecnej tendencji migracji wewnętrznych o kierunku miasto – wieś. Najbardziej widoczne jest to w przypadku Poznania i jego stref podmiejskich. Samo miasto posiada saldo migracji na poziomie poniżej -3%, natomiast regiony sąsiadujące powyżej 6%. Największy napływ odnotowuje się w strefach podmiejskich następujących miast: Warszawy, Trójmiasta, Łodzi, Wrocławia, Krakowa. Natomiast najniższe saldo migracji występuje na terenach położonych w znacznej odległości od dużych ośrodków wiejskich. Pod tym względem odznacza się przede wszystkim część wschodnia kraju, gdzie wskaźnik ten mieści się w przedziale o najniższych wartościach od -3,0 do -3,7‰ (GUS,2016).

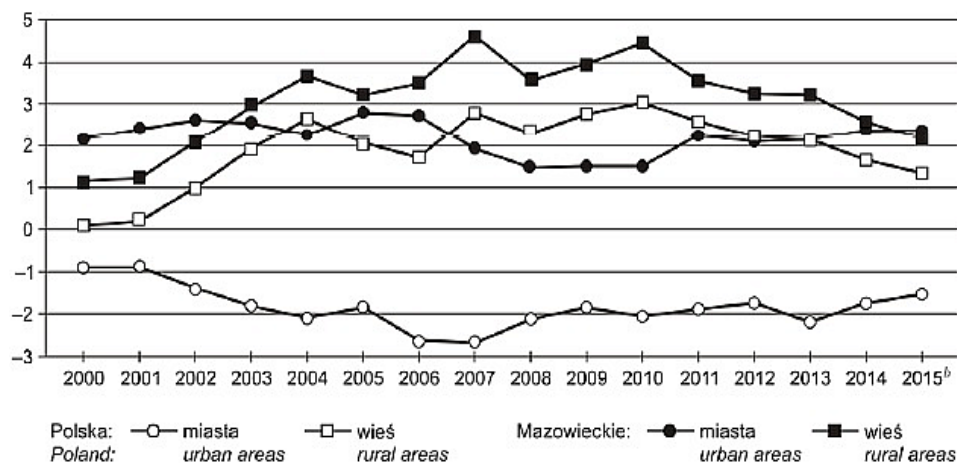
Rysunek 2. Ogólne saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności według województw i podregionów w 2015 r. Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2016, GUS.

Istnieją jednak miasta, które nadal są atrakcyjne pod względem ekonomicznym czy kulturalnym, a także oferty edukacyjnej. Taką aglomeracją jest przede wszystkim Warszawa, która przyciąga mieszkańców z najdalszych zakątków kraju. Analiza struktury wieku ludności napływowej miast pozwala na zrozumienie motywów przesiedleń. Najlicniejszą grupą, która

migruje do dużych ośrodków miejskich, są ludzie młodzi w wieku 20-29 lat. Taka sytuacja spowodowana jest faktem, że ludzie młodzi przemieszczają się do miast w celu odbycia dalszej nauki, a następnie znalezienia pracy. Nie są to tylko osoby, które napłynęły z obszarów wiejskich, ale również te, które w ramach rozwoju swojej kariery zawodowej zmotywowane są, aby zmieniać miejsca zamieszkania i podróżują między różnymi ośrodkami. Pośród osób z innych przedziałów wiekowych występuje tendencja odwrotna, tzn. więcej osób odpływa z miast. Oznacza to, iż wzmiankowane ruchy migracyjne związane są z przesiedleniami rodzin o ustabilizowanym poziomie materialnym, których środki pozwalają na budowę domu i eksploatację samochodu (Rocznik Demograficzny, GUS, 2016).

3. Saldo migracji województwa mazowieckiego

Analiza wykresu ogólnego salda migracji dla województwa mazowieckiego (rys. 3) pozwala skonstruować interesujące wnioski. Przede wszystkim jednoznacznie można określić, że saldo migracji, zarówno dla miast, jak i wsi jest na dodatnim poziomie. Sytuacja taka jest odwrotna do powszechnie występującej w Polsce, gdzie saldo migracji jest dodatnie jedynie dla obszarów wiejskich. Spowodowane jest to atrakcyjnością ekonomiczną Warszawy, do której napływ ludności odbywa się na stałym wysokim poziomie (GUS, 2016).

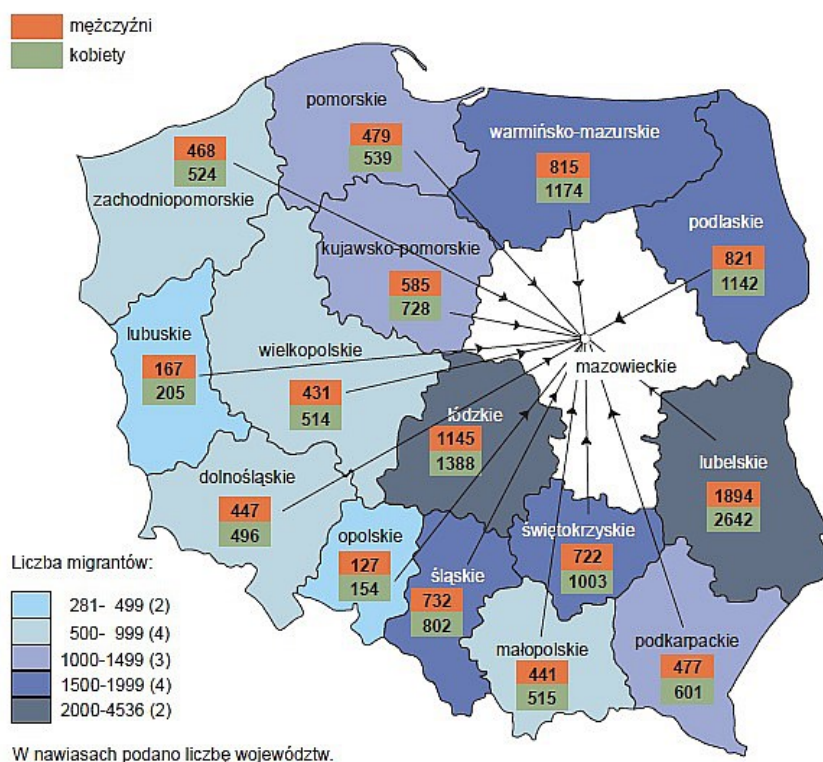

Rysunek 3. Ogólne saldo migracji na pobyt stały dla województwa mazowieckiego i Polski w latach 2000-2015. Źródło: Ludność, ruch naturalny, migracje w województwie mazowieckim w 2015 roku, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2016.

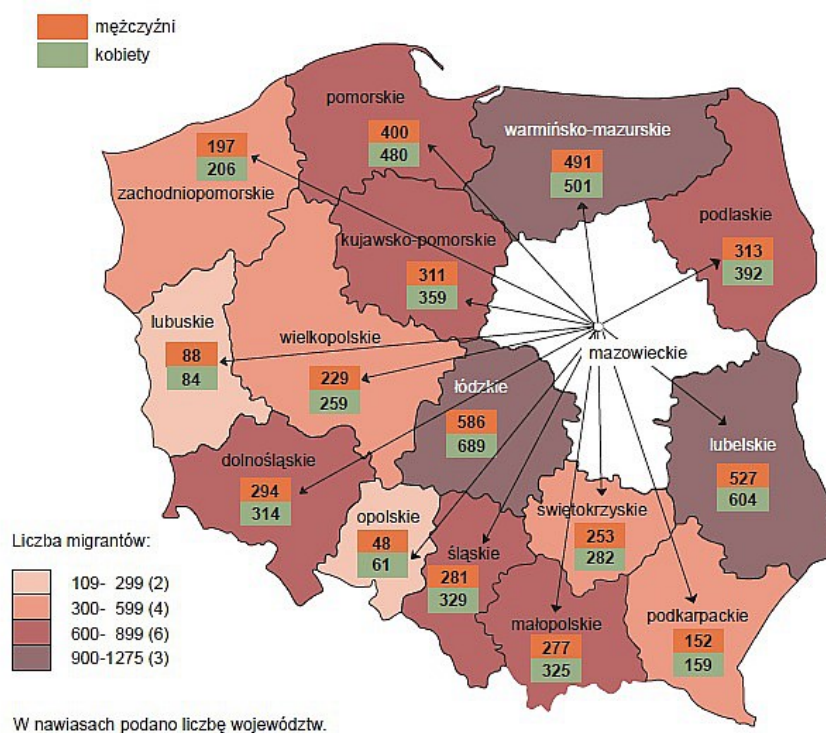
W województwie mazowieckim najwyższą wartość salda migracji posiadają powiaty wokół stolicy jednostki, tj.: wołomiński, warszawski zachodni, grodziski, piaseczyński, później pruszkowski i legionowski. Warszawa z jednej strony przyciąga nowych mieszkańców, natomiast z drugiej stwarza impulsy dla rozwoju swoich stref podmiejskich, które stają się atrakcyjne dla osób, które nie chcą stracić dostępu do usług, a jednocześnie mieszkać na obszarze mniej zurbanizowanym. Największy odpływ ludności występuje w powiatach

położonych w części północnej i wschodniej województwa, a w szczególności w mniejszych miastach, takich jak: Ostrołęka, Siedlce, Płock, Radom (GUS, 2016).

Pod względem migracji międzywojewódzkich, województwo mazowieckie przyjęło największy napływ ludności (rys. 4). Najwięcej powiązań migracyjnych Mazowsze posiada z województwem lubelskim oraz łódzkim. W latach 2002-2010, z tych jednostek administracyjnych, w mazowieckim zameldowało się na pobyt stały prawie 65 tys. osób, co stanowi 30% wszystkich zameldowań ze wszystkich województw. Najmniej powiązań migracyjnych mazowieckie posiada z województwami: lubuskim i opolskim. Zameldowania z tych jednostek stanowią po około 1,5% dla każdego z tych województw. Skala odpływów ludności z mazowieckiego jest na znacznie niższym poziomie (rys. 5). Głównymi kierunkami przesiedleń z województwa mazowieckiego są: warmińsko-mazurskie, łódzkie oraz lubelskie. Najmniej odpływów notuje się w opolskim i lubuskim. A skąd napływają migranci do samej Warszawy? Stolica przyciąga ludność z całego kraju, szczególnie z jego części wschodniej. Warszawa drekuje ludność również z innych dużych miast, co może być spowodowane rozwojem kariery, która jest bardziej dynamiczna w stolicy kraju (GUS, 2016).

Rysunek 4. Napływ migrantów do województwa mazowieckiego na pobyt stały według płci w 2014 roku. Źródło: Ludność, ruch naturalny, migracje w województwie mazowieckim w 2015 roku, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2016.

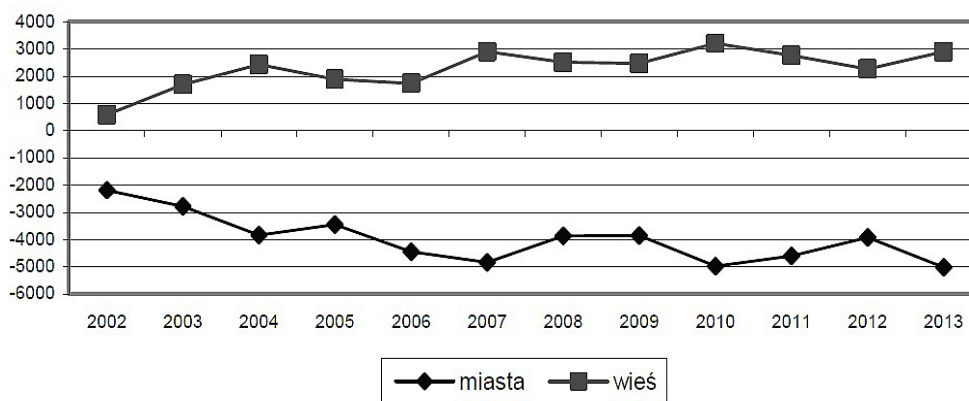

Rysunek 5. Odływ migrantów do województwa mazowieckiego na pobyt stały według płci w 2014 r. Źródło: Ludność, ruch naturalny, migracje w województwie mazowieckim w 2015 roku, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2016.

Przy opisie procesów migracyjnych znacząca jest nie tylko wielkość występującego zjawiska, ale również struktura ludności biorąca w nim udział. W przypadku Warszawy, na przesiedlenia częściej decydowały się kobiety. W 2016 roku stanowiły one 56,1% napływu ludności do miasta oraz 52,5% odpływu mieszkańców ze stolicy kraju. Natomiast pod względem wieku ludności migrującej do Warszawy przeważała ta w wieku 25-29 lat oraz 30-34 lat (US Warszawa, 2017).

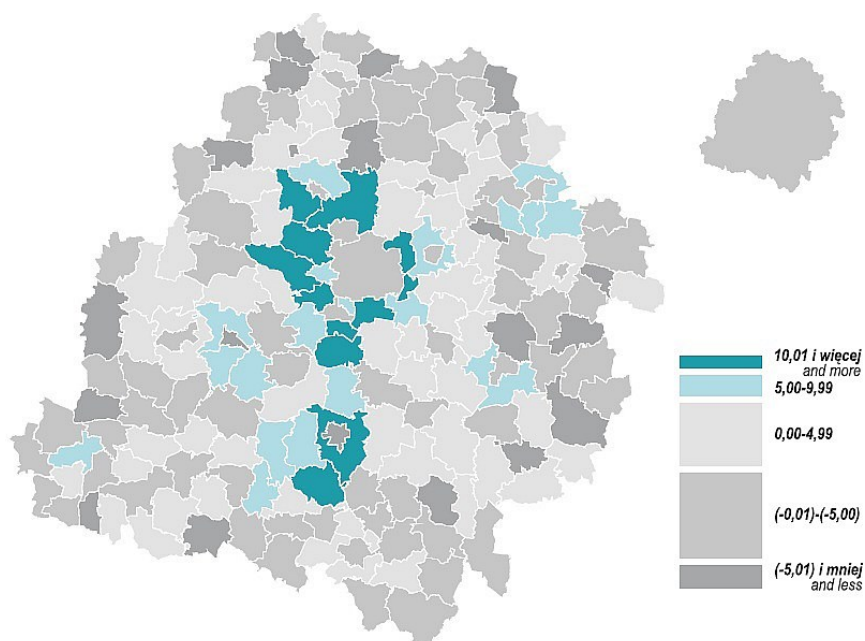
4. Migracje wewnętrzne województw łódzkiego

W odróżnieniu od województwa mazowieckiego, łódzkie posiada ujemne saldo migracji (-2,0%). Wykres (rys. 6) przedstawia saldo migracji dla miast i wsi w latach 2002-2013. Tendencja jego zmian dla województwa łódzkiego w podziale dla miast i wsi, przebiega podobnie do ogólnej tendencji dla Polski (Kałuża-Kopias, 2016).

Rysunek 6. Saldo migracji dla miast i wsi województwa łódzkiego w latach 2002-2013. Źródło: Kałuża-Kopias D., *Migracje w województwie łódzkim* [w:] *Studia ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 290, 2016.

Rysunek 7 przedstawia rozkład przestrzenny salda migracji na pobyt stały. Podobnie jak w przypadku województwa mazowieckiego, w województwie łódzkim wyróżniają się przede wszystkim przedmieścia miast, szczególnie Łodzi, ale także Bełchatowa, w mniejszym stopniu Tomaszowa Mazowieckiego i Skierniewic. Najwyższe stałe i dodatnie saldo migracji, występuje w powiatach sąsiadujących ze stolicą województwa, tj.: zgierskim, łódzkim wschodnim, pabianickim, które wraz z Łodzią wchodzą w skład łódzkiego obszaru metropolitalnego. Potwierdza to zjawisko, które również występuje w przypadku Warszawy, oddziaływania miasta na przedmieścia, ale także przedmieść na miasto, pod względem mieszkaniowym, usługowym, ekonomicznym (Kałuża-Kopias, 2016).

Rysunek 7. Saldo migracji na pobyt stały województwa łódzkiego według gmin w 2016 (%). Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie łódzkim w 2016 r.*, Urząd Statystyczny w Łodzi, 2017.

W 2016 roku saldo przemieszczeń województwa łódzkiego z większością województw było ujemne. To oznacza, że w poprzednim roku łódzkie opuściło prawie 6 tys. osób. Wyjątkiem jest jednak województwo śląskie, z którego napływ do łódzkiego był wyższy, niż odpływ z łódzkiego do śląskiego. Najczęściej wybieraną destynacją odpływu z łódzkiego było mazowieckie, dużo rzadziej wielkopolskie, dolnośląskie oraz śląskie. Natomiast najmniej osób wyjechało do województw podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, lubuskiego i podkarpackiego. Województwa te charakteryzuje mniejsza atrakcyjność ekonomiczna, niż łódzkie. Z drugiej strony, napływ do wzmiankowanego województwa łódzkiego odbywa się w znacznie mniejszej skali niż odpływ. Nadal województwo łódzkie i mazowieckie są silnie powiązane, natomiast są to zdecydowanie mniejsze wartości napływu. Najsłabsze powiązania migracyjne łódzkie posiada z podlaskim, podkarpackim oraz lubuskim (US Łódź, 2017).

Największe wartości przepływów migracyjnych odbywają się między stolicami dwóch województw – Warszawą i Łodzią. Dwa duże ośrodki miejskie, ze względu na bliskie położenie i różne warunki ekonomiczne, charakteryzują silnie powiązania. Spowodowane jest to lepszą sytuacją mieszkaniową Łodzi, w której ceny nieruchomości są zdecydowanie niższe, niż w stolicy kraju. Natomiast Warszawa jest atrakcyjna pod względem zarobkowym, edukacyjnym, usługowym i kulturalnym. Powiązaniom tym sprzyjają także korzystne rozwiązania komunikacyjne między Łodzią a Warszawą. Hasło: „Mieszkać w Łodzi, zarabiać w Warszawie” staje się dobrym sposobem na wykorzystanie walorów obu miast (US Łódź, 2017).

5. Bezpieczeństwo społeczne i jego wpływ na migracje wewnętrzne

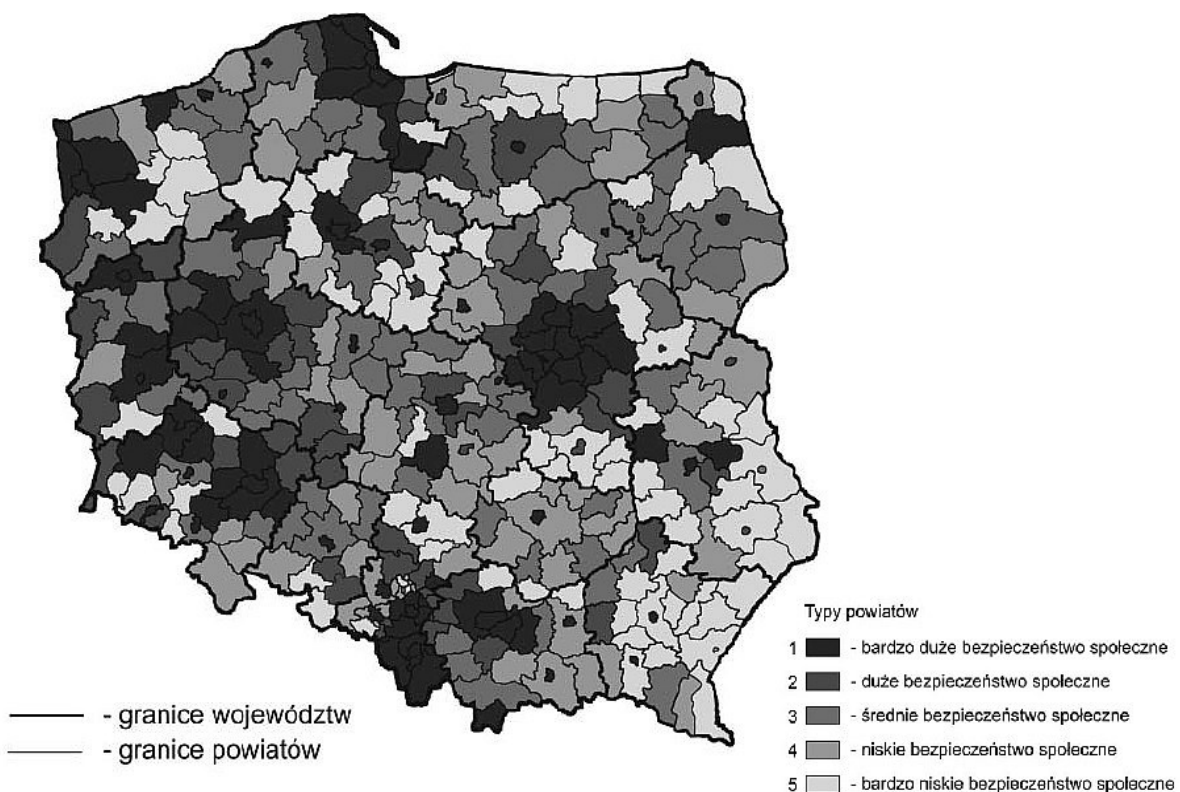
W 2012 roku P. Raźniak przeprowadził badania na temat wpływu bezpieczeństwa społecznego na migracje wewnętrzne w Polsce. Celem opracowania było stworzenie przestrzennego zróżnicowania poziomu bezpieczeństwa społecznego pod względem gospodarczym. Bezpieczeństwo społeczne określono na podstawie pięciu czynników:

- średnie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w złotych na mieszkańca w latach 2005-2010,
- średnia liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w latach 2005-2010,
- miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej w latach 2005-2010,
- dynamika wzrostu liczby mieszkań w latach 2005-2010,
- stopa bezrobocia w latach 2005-2010.

Autor korzystając z metod statystycznych stworzył hierarchię powiatów, w której w poszczególnych czynnikach najlepszy powiat otrzymywał 379 punktów, a najgorszy tylko 1 punkt. Wynikiem hierarchii była mapa przedstawiająca zróżnicowanie przestrzenne

bezpieczeństwa społecznego (rys. 8).

Na pierwszym miejscu rankingu uplasowała się Warszawa (1869 punktów). Wysokie miejsca zajęły inne duże ośrodki miejskie, takie jak Gdańsk, Poznań, Wrocław czy Kraków. Raźniak zauważa, że dużą ilość punktów zdobyły także powiaty sąsiadujące ze stolicą kraju, tj.: piaseczyński, warszawski zachodni, pruszkowski i grodziski, co stanowi o silnym oddziaływaniu dużego ośrodka miejskiego na strefy podmiejskie. Najmniejszą liczbę punktów otrzymały powiaty województwa podkarpackiego: strzyżowski, nizański lubaczowski (Raźniak, 2012). Opisanie zjawiska znacząco wpływało na obecne przemieszczenia ludności.

Rysunek 8. Typy powiatów według poziomu bezpieczeństwa społecznego wg Raźniak 2012. Źródło: Raźniak P., Wpływ bezpieczeństwa społecznego na migracje ludności w Polsce [w:] *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, nr 4, 2012.

6. Wnioski

Migracje nieprzerwanie odgrywają ważną rolę w badaniach geograficznych, ekonomicznych, socjologicznych czy kulturowych. Zmiany, jakie zachodzą w procesach migracyjnych dotyczą nie tylko miast czy regionów, ale odbywają się także na poziomie międzynarodowym. W ciągu ostatnich kilku dekad w Polsce znacznie zmniejszyła się mobilność przestrzenna ludności. Natomiast na początku XXI wieku nastąpiła zmiana

głównego kierunku migracji. Odpowiada to ogólnej tendencji, jaka obowiązuje na terenie całego kraju, tj. napływ ludności do stref podmiejskich dużych ośrodków miejskich.

Opisane dwa województwa przedstawiają różne rozwiązania zachodzące w procesach migracyjnych. Województwo mazowieckie charakteryzuje się dodatnim saldem migracji (2,32‰), zarówno dla miast, jak i dla wsi. Tendencja dodatniego salda migracji dla miast jest wyjątkiem w skali kraju. Spowodowane jest to dużą atrakcyjnością ekonomiczną Warszawy. Oprócz stolicy kraju, wysokie saldo migracji posiadają jego strefy podmiejskie, co świadczy o silnym powiązaniu miasta z przedmieściami. Rozwój szczególnie południowo-zachodniej części stref podmiejskich Warszawy warunkuje tworzenie się układu bipolarnego na osi Warszawa-Łódź (Raźniak, 2012).

Natomiast województwo łódzkie charakteryzuje się ujemnym saldem migracji (-2,0‰). W podziale na miasta i obszary wiejskie, saldo migracji przedstawia się podobnie do ogólnej tendencji w Polsce. Oznacza to, że wskaźnik ten dla miast jest ujemny, dla wsi – dodatni. Strefy podmiejskie Łodzi są z nią silnie związane, przede wszystkim pod względem migracyjnym.

Analiza przeprowadzonych badań (Raźniak, 2012) pozwala nakreślić silny związek między poziomem bezpieczeństwa społecznego, a procesami migracyjnymi. Oznacza to, że im wyższy poziom bezpieczeństwa społecznego, tym powiat jest bardziej atrakcyjny dla nowych mieszkańców, co generuje duże napływy migracyjne.

Bibliografia

1. Antczak, E., Lewandowska-Gwarda, K. (2015). Migracje wewnętrzne w polskich miastach – analiza z wykorzystaniem przestrzennej dynamicznej metody przesunięć udziałów. *Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych*, 39. Warszawa.
2. Bank Danych Lokalnych, GUS, bdl.stat.gov.pl, 27.10.2017.
3. Kajdanek, K. (2012). Miasto i wieś. W A. Giza, M. Sikorska (red.), *Współczesne społeczeństwo polskie*. Warszawa: PWN.
4. Kałuża-Kopias, D. (2016). Migracje w województwie łódzkim. *Studia ekonomiczne. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 290.
5. *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie łódzkim w 2016 r.* Urząd Statystyczny w Łodzi, 2017.
6. *Ludność, ruch naturalny, migracje w województwie mazowieckim w 2015 r.* Urząd Statystyczny w Warszawie, 2016.
7. Nowotnik, D. (2012). Przestrzenne zróżnicowanie migracji w Polsce w ujęciu miast i gmin na przełomie XX i XXI wieku. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica, III*. Kraków.

8. *Portret Migranta. Migracje w Warszawie w latach 2005-2016*. Urząd Statystyczny w Warszawie, 2017.
9. Raźniak, P. (2012). Wpływ bezpieczeństwa społecznego na migracje ludności w Polsce. *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 4.
10. Rocznik Demograficzny 2016. Główny Urząd Statystyczny.
11. Rocznik Statystyczny Województw 2016. Główny Urząd Statystyczny.
12. Rosner, A. (2014). Migracje wewnętrzne i ich związek z przestrzennym zróżnicowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego wsi. *Wieś i Rolnictwo*, 1. Warszawa.